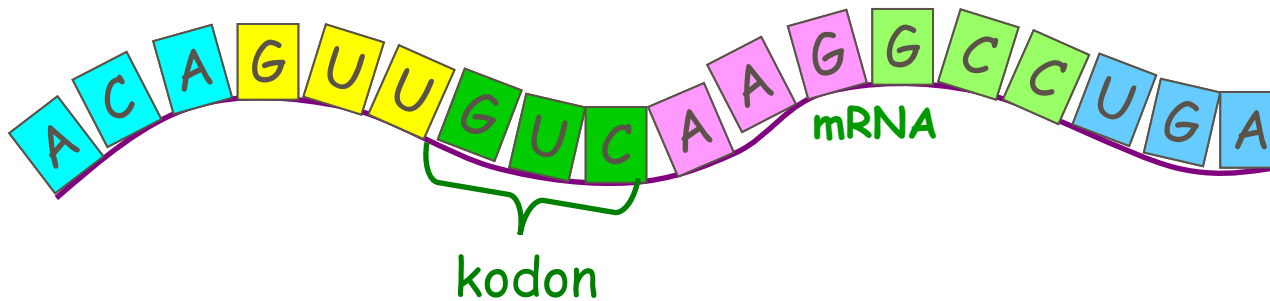

Genetický kód

Jakmile vznikne funkční mRNA, informace v ní obsažená může být ihned použita pro **syntézu proteinu**.

Pravidla, kterými se řídí prostřednictvím mRNA přenos z nukleotidové sekvence DNA do aminokyselinové sekvence, jsou definovaná jako **GENETICKÝ KÓD**.

Sekvence nukleotidů mRNA je čtena po trojicích.

Obsah

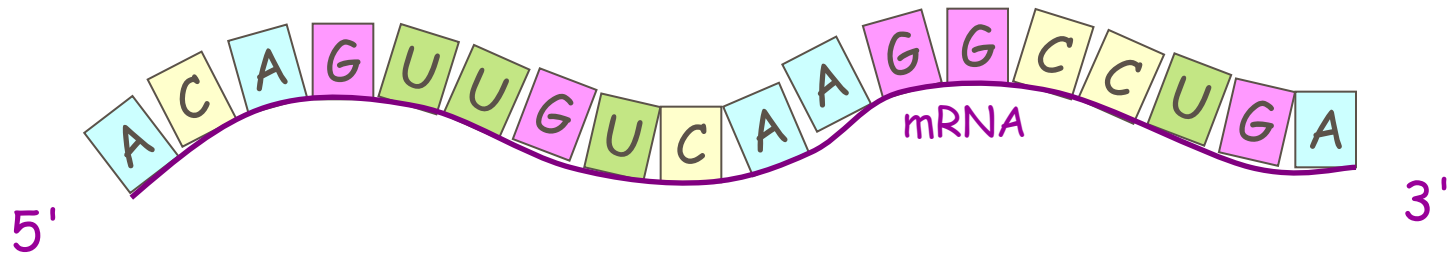
Každá skupina tří nukleotidů se nazývá **kodon**.

Genetický kód

Dohromady lze vytvořit **64** (4^3) kombinací trojic nukleotidů.

Některé aminokyseliny přísluší i několika tripletům, ale naopak jednomu tripletu přísluší nanejvýš jedna aminokyselina.

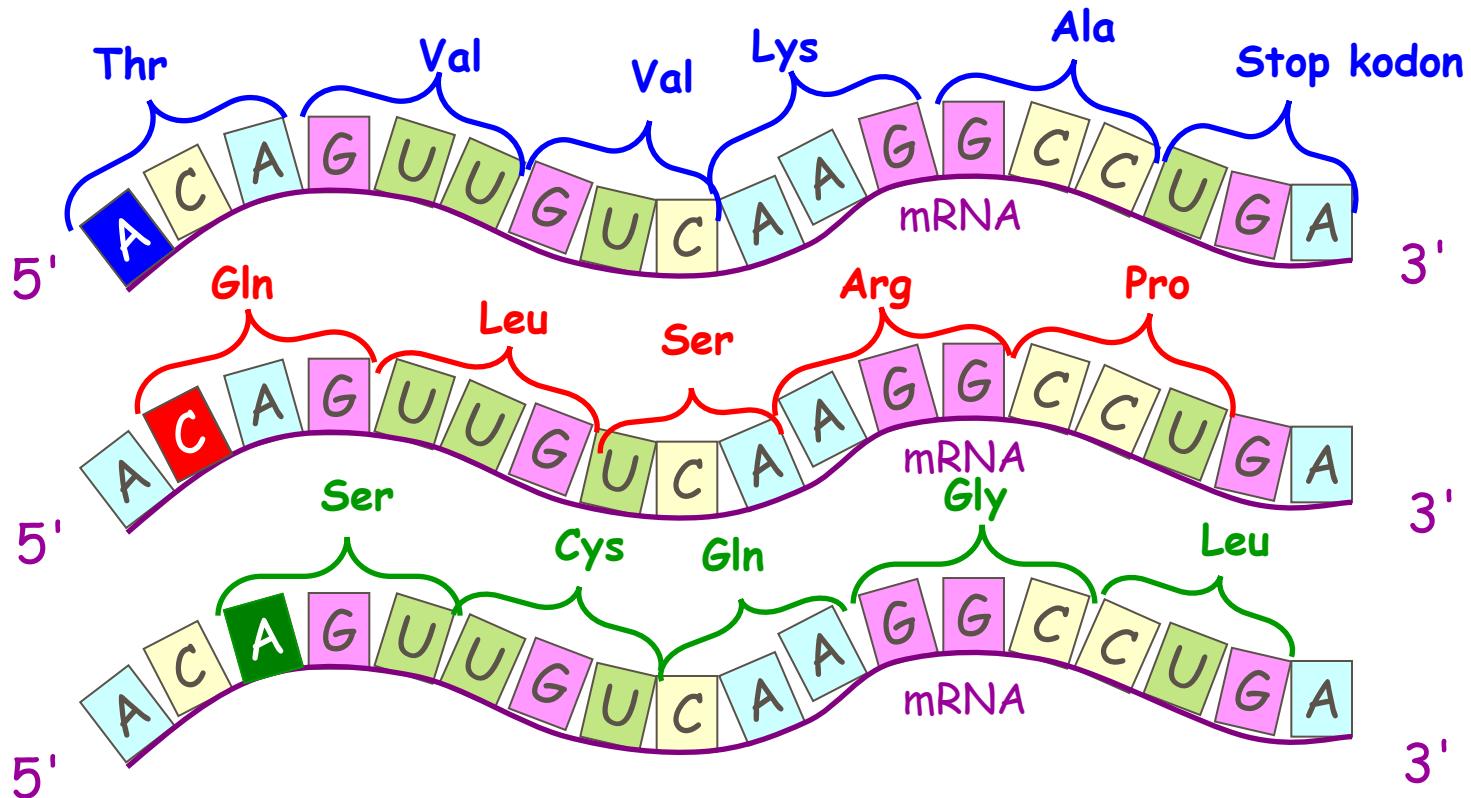
V genetickém kódu platí konvence, že 5'-konec nukleotidové sekvence mRNA je zapisován vlevo!

Genetický kód je téměř univerzální pro všechny organismy.

Genetický kód

V principu může být mRNA překládána ve všech třech čtecích rámcích podle toho, u kterého nukleotidu translace začne.

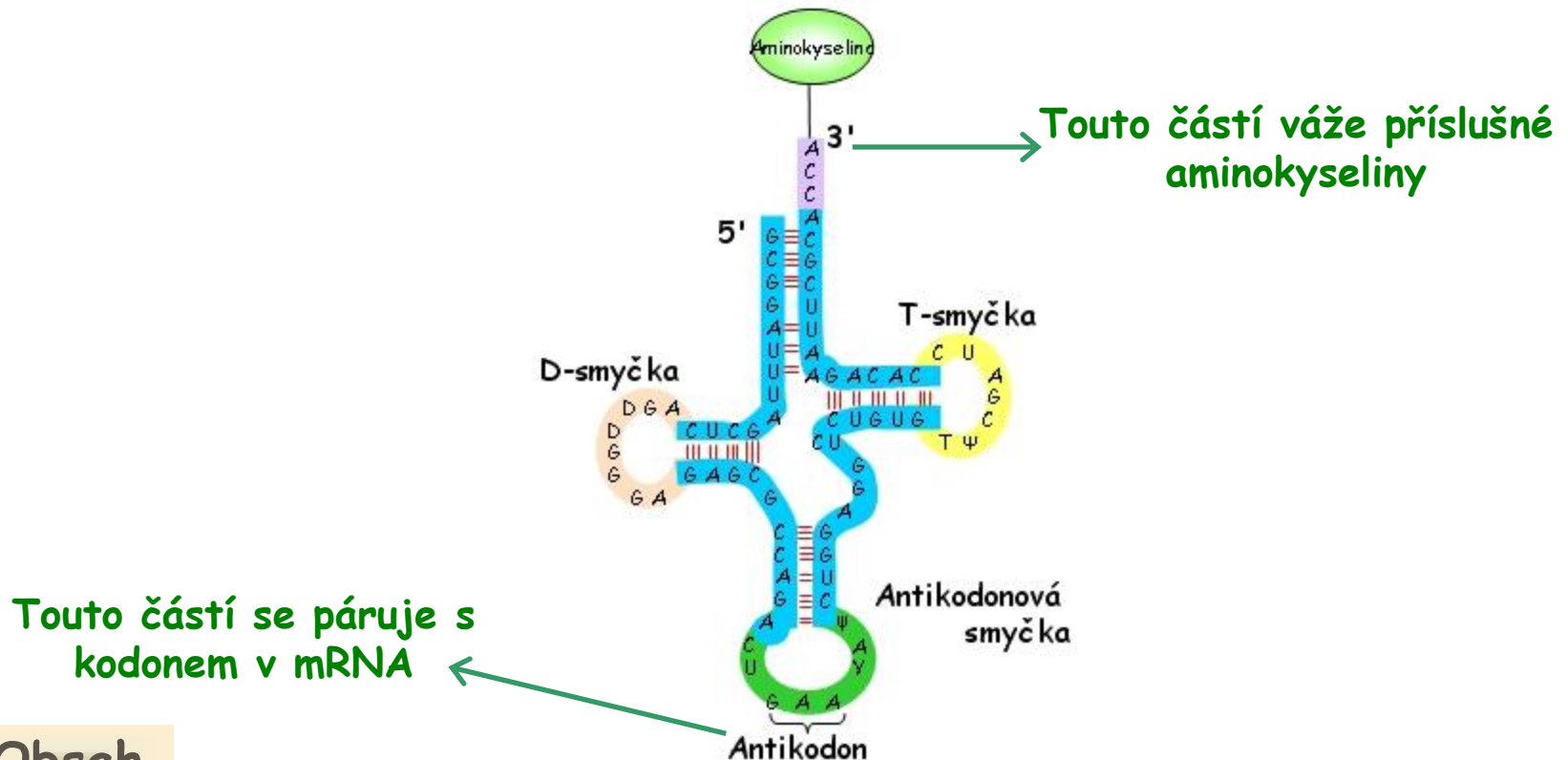
Avšak jen v jednom čtecím rámci vzniká požadovaný protein.

		Druhý nukleotid					
		U	C	A	Terminální kodony		
První nukleotid	U	UUU fenylalanin	UCU serin	UAU tyrosin	UGU cystein	U	Třetí nukleotid
		UUC fenylalanin	UCC serin	UAC tyrosin	UGC cyste	C	
		UUA leucin	UCA serin	UAA stop kodon	UGA stop kodon	A	
		UUG leucin	UCG serin	UAG stop kodon	UGG tryptofan	G	
	C	CUU leucin	CCU prolin	CAU histidin	CGU arginin	U	
		CUC leucin	CCC prolin	CAC histidin	CGC arginin	C	
		CUA leucin	CCA prolin	CAA glutamin	CGA arginin	A	
		CUG leucin	CCG prolin	CAG glutamin	CGG arginin	G	
	A	AUU isoleucin	ACU threonin	AAU asparagin	AGU serin	U	
		AUC isoleucin	ACC threonin	AAC asparagin	AGC serin	C	
		AUA isoleucin	Iniciační kodon	A lysin	AGA arginin	A	
		AUG methionin		AAG lysin	AGG arginin	G	
	G	GUU valin	GCU alanin	GAU kyselina asparagová	GGU glycin	U	
		GUC valin	GCC alanin	GAC kyselina asparagová	GGC glycin	C	
		GUA valin	GCA alanin	GAA kyselina glutamová	GGA glycin	A	
		GUG valin	GCG alanin	GAG kyselina glutamová	GGG glycin	G	

tRNA

Kodony v mRNA nerozpoznávají přímo aminokyseliny, které specifikují.

Translace mRNA do proteinu závisí na tRNA (transferová RNA), která je schopna jednou částí molekuly rozpoznat a spárovat se s kodonem v mRNA a jinou částí vázat aminokyselinu.

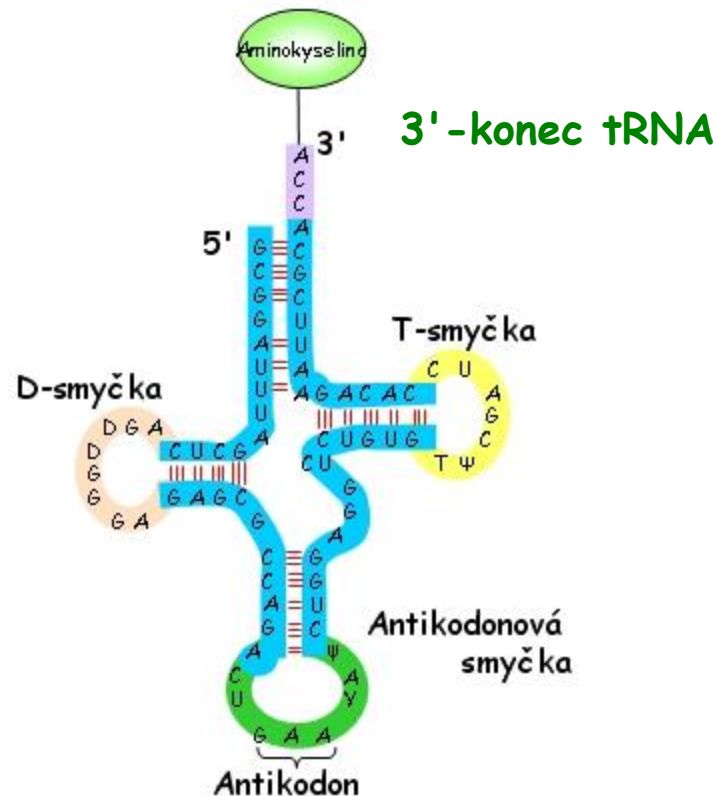
Obsah

Obr. 1. Struktura tRNA

Struktura tRNA

Jedna s částí tRNA se nazývá **antikodon**, což jsou tři nukleotidy komplementární ke kodonu v mRNA.

Další důležitou oblastí je 3'-konec (vždy končí sekvencí CCA), na který je navázána příslušná aminokyselina.

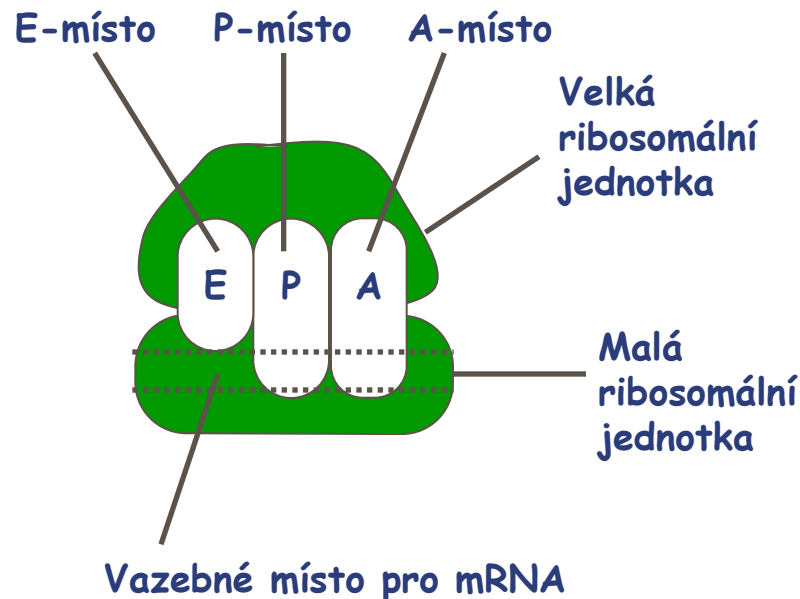
Obsah

Obr. 1. Struktura tRNA

Translace probíhá na ribosomech

Ribosom obsahuje čtyři vazebná místa pro molekuly RNA: jedno pro mRNA a tři pro tRNA (E-místo, A-místo, P-místo).

Každý ribosom je tvořen z velké a malé podjednotky.

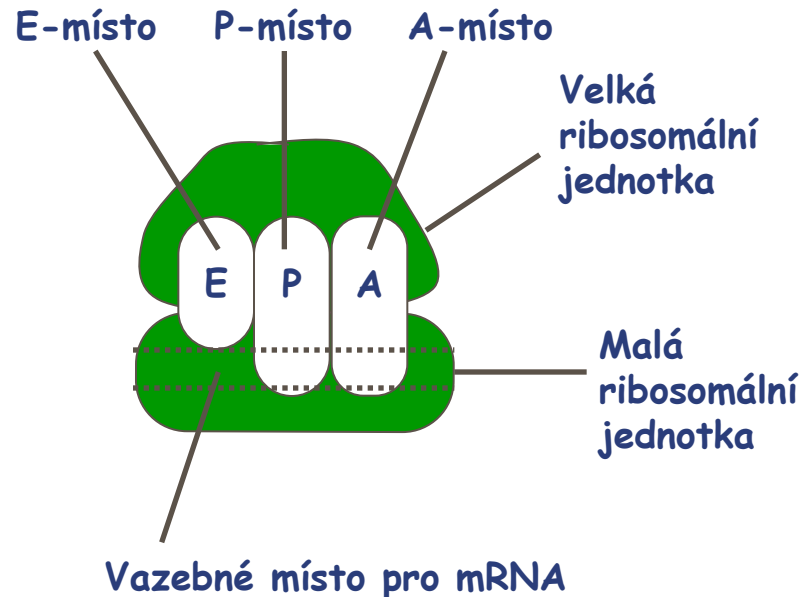
Obr. 4. Model Ribosomu

Malá podjednotka zodpovídá za nasednutí tRNA na kodon mRNA.

Velká podjednotka katalyzuje vznik peptidové vazby mezi aminokyselinou a polypeptidovým řetězcem.

Translace probíhá na ribosomech

Obě podjednotky se spojují na molekule mRNA obvykle blízko jejího 5'-konce a zahajují syntézu proteinu.

Obr. 4. Model Ribosomu

Ribosom se pohybuje podél mRNA, překládá nukleotidovou sekvenci do aminokyselinové za použití tRNA a po dosyntetizování proteinu se obě jednotky opět oddělí.

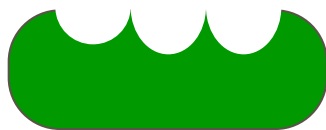

Iniciace translace

Met

iniciační tRNA,
která má na sobě
vázaný methionin

Malá ribosomální
podjednotka

Translace začíná na **iniciačním kodonu AUG** a pro iniciaci je třeba **iniciační tRNA**, která má na sobě vázaný methionin (u bakterií formyl-methionin).

U eukaryot je iniciační tRNA s navázaným methioninem připojená k malé ribosomální jednotce za asistence několika tzv. **iniciačních faktorů**.

5'

AUG

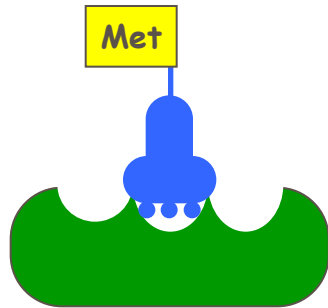
3'

mRNA

Obsah

Obr. 5. Iniciace translace

Iniciace translace

5'

AUG

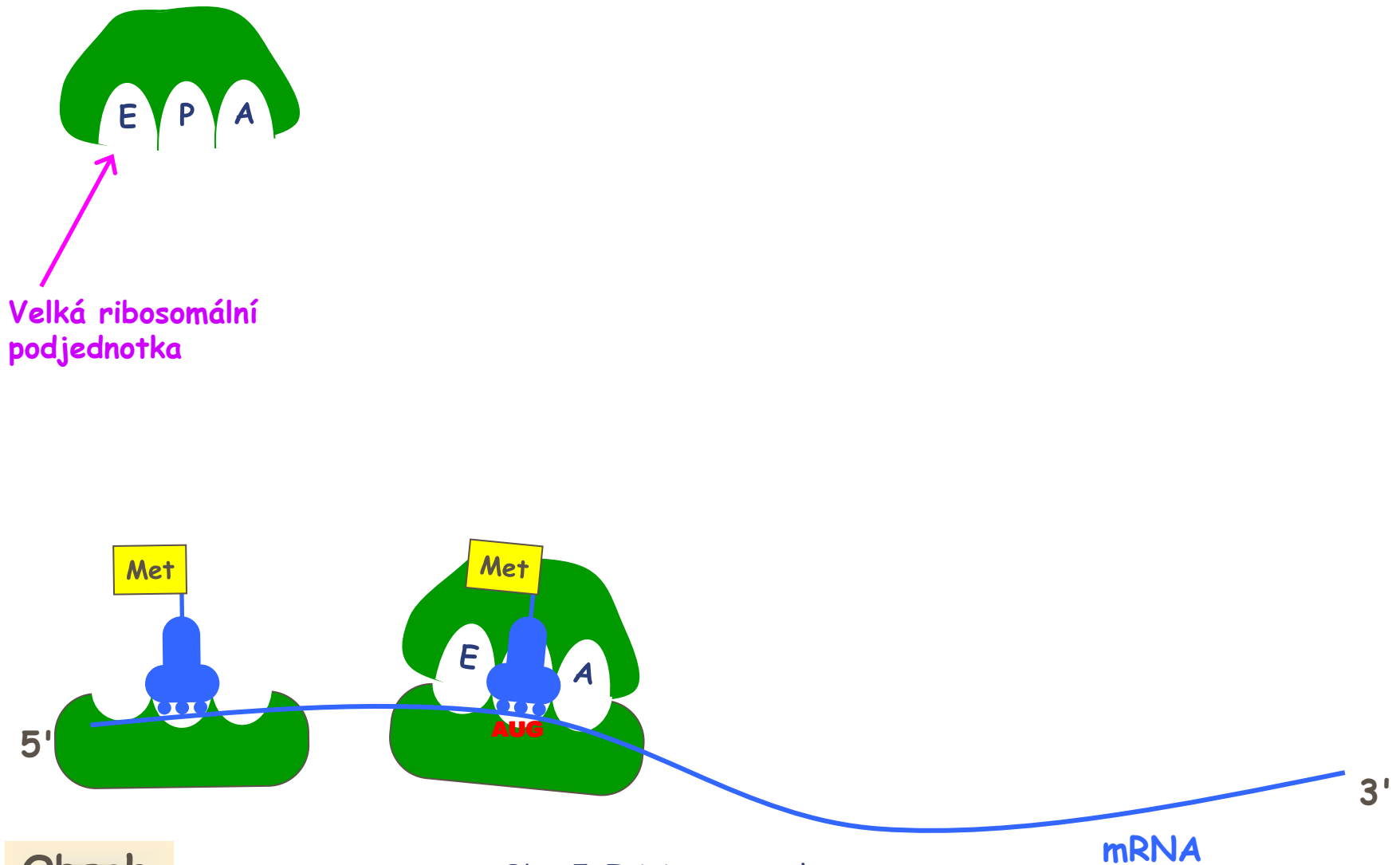
3'

Obsah

Obr. 5. Iniciace translace

mRNA

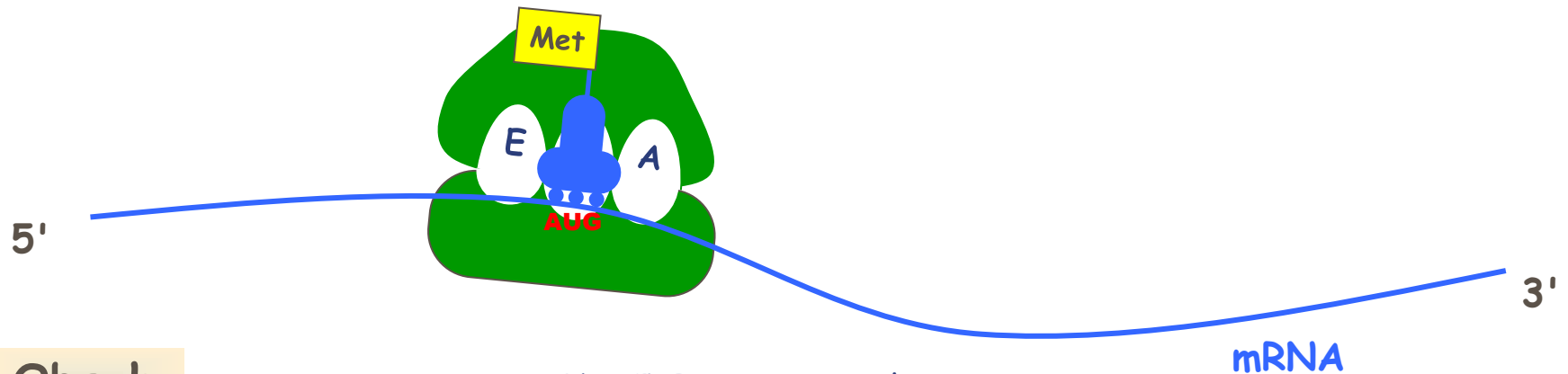
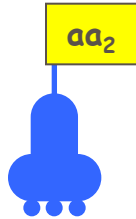
Iniciace translace

Obsah

Obr. 5. Iniciace translace

Iniciace translace

Obsah

Obr. 5. Iniciace translace

Iniciace translace

V dalším kroku dochází ke vzniku **peptidové vazby** mezi methioninem a přicházející aminokyselinou (aa_2).

Iniciace translace

V dalším kroku dochází ke vzniku **peptidové vazby** mezi methioninem a přicházející aminokyselinou (aa_2).

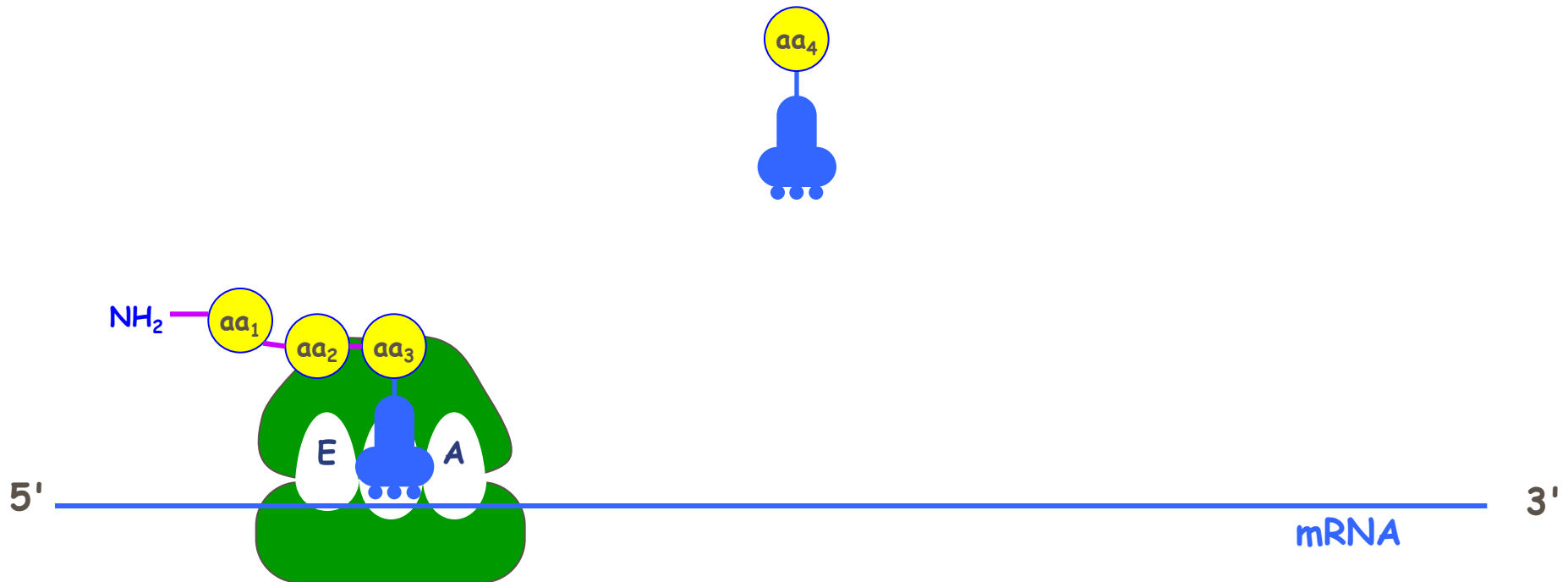
Ribosom se posune o 3 nukleotidy podél mRNA.
tRNA bez navázané aminokyseliny se uvolní z E-místa a tRNA z A-místa se přenesse do P-místa.

Elongace translace (prodlužování řetězce)

Při proteosyntéze je neustále opakován tříkrokový cyklus:

- V prvním kroku je aminoacyl-tRNA navázána do A-místa.

Elongace translace (prodlužování řetězce)

Při proteosyntéze je neustále opakován tříkrokový cyklus:

- V prvním kroku je aminoacyl-tRNA navázána do A-místa.
- Ve druhém kroku dochází ke vzniku peptidové vazby mezi prodlužujícím se řetězcem a přicházející aminokyselinou.

Elongace translace (prodlužování řetězce)

Při proteosyntéze je neustále opakován tříkrokový cyklus:

- V prvním kroku je aminoacyl-tRNA navázána do A-místa.
- Ve druhém kroku dochází ke vzniku peptidové vazby mezi prodlužujícím se řetězcem a přicházející aminokyselinou.
- Ve třetím kroku se ribosom posune o 3 nukleotidy podél mRNA. tRNA bez navázané aminokyseliny se uvolní z E-místa a tRNA z A-místa se přenese do P-místa.

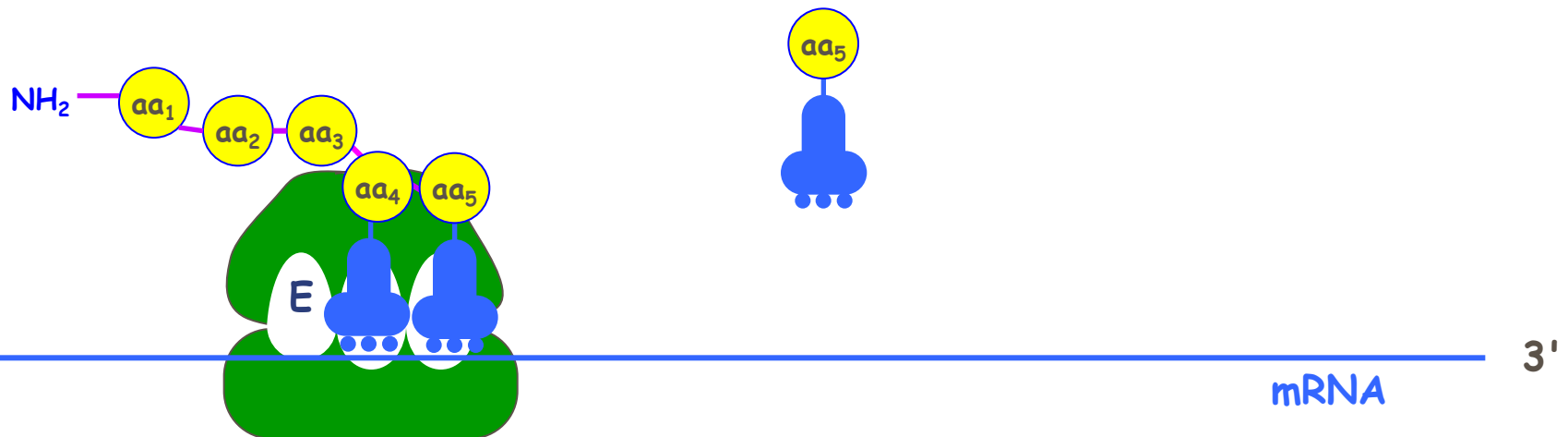

Elongace translace (prodlužování řetězce)

Vazba tRNA s připojenou aminokyselinou do volného A-místa
(1. krok elongace).

Vznik peptidové vazby (2. krok elongace).

Posun chromosomu a uvolnění volné tRNA (3. krok elongace).

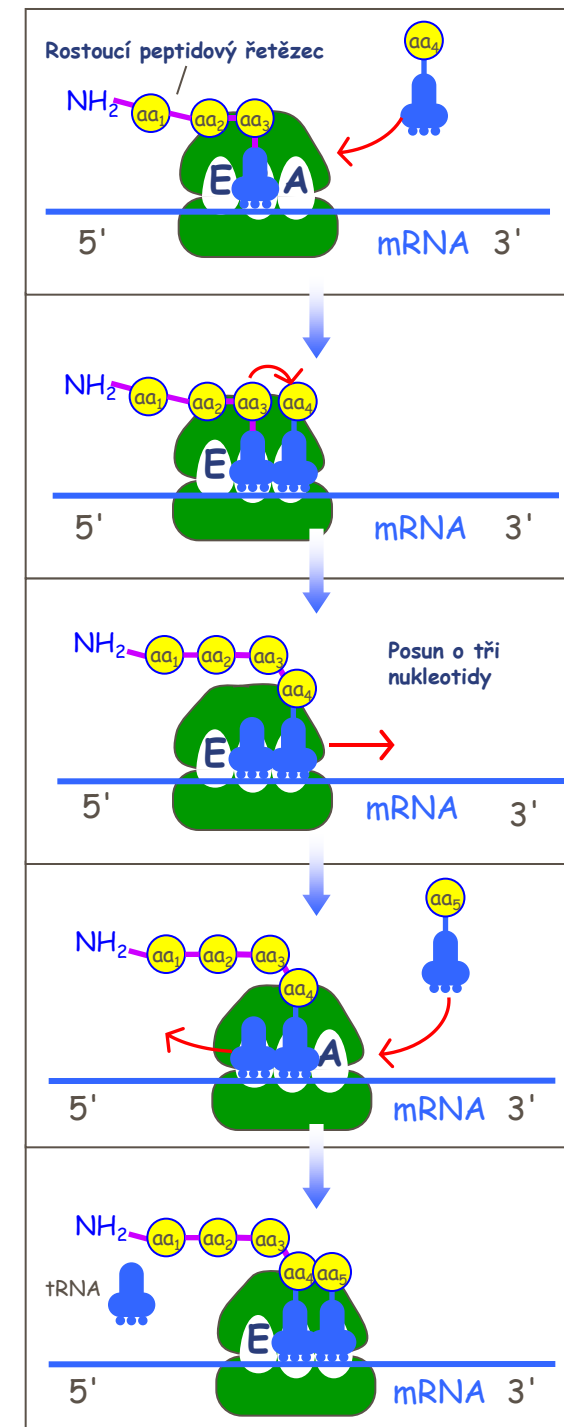

Elongace translace (prodlužování řetězce)

mRNA je překládána ve směru $5' \rightarrow 3'$ a nejprve vzniká **N-konec** proteinu.

Celý cyklus všech tří kroků je opakován při každém předávání nové aminokyseliny do polypeptidového řetězce, dokud ribosom nenarazí na **stop-kodon**.

Polypeptidový řetězec roste směrem od N-konce k C-konci.

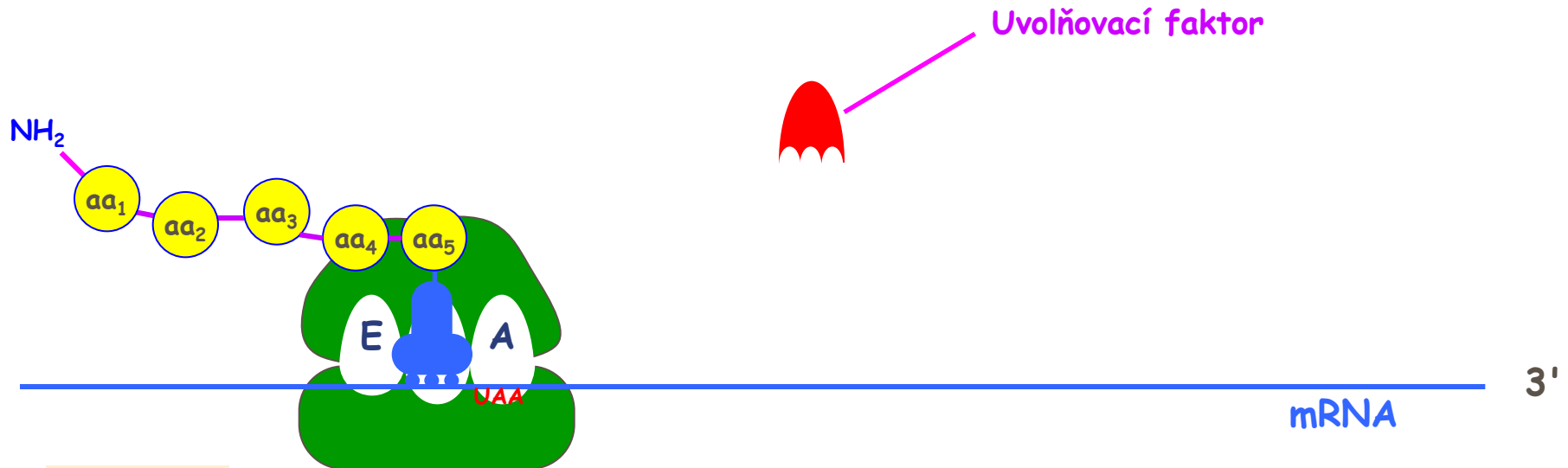

Terminace translace

Konec proteinu je signalizován přítomností jednoho ze tří **terminačních** neboli **stop kodonů** (**UAA**, **UAG** nebo **UGA**).

Těmto kodonům není přiřazená žádná aminokyselina.

Místo tRNA se na stop kodon v A-místě vážou tzv. **terminační faktory**, které mění aktivitu peptidyltransferasy tak, že místo aminokyseliny použije molekulu vody pro uvolnění karboxylového konce hotového polypeptidového řetězce z tRNA v P-místě.

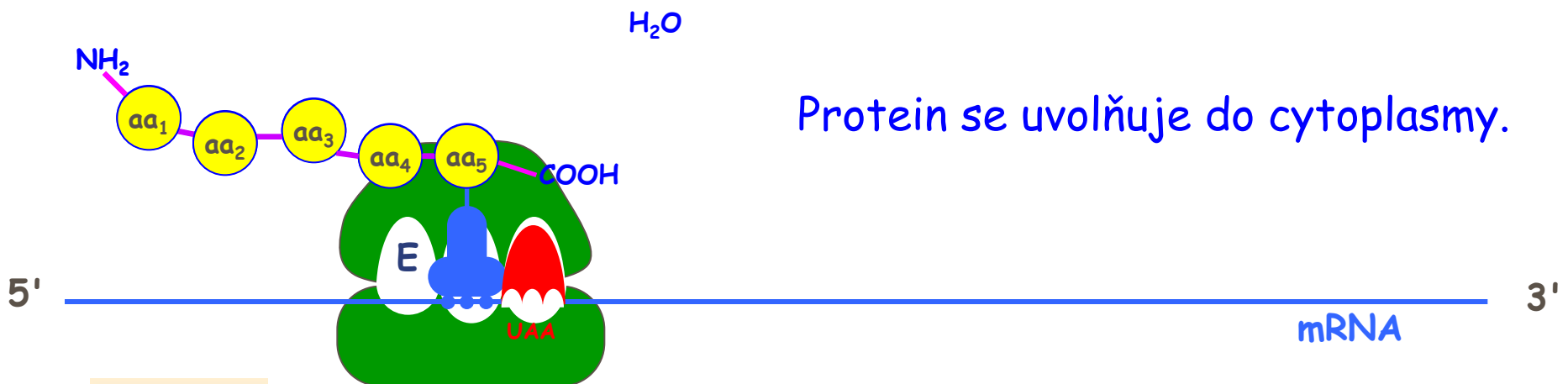

Terminace translace

Konec proteinu je signalizován přítomností jednoho ze tří **terminačních** neboli **stop kodonů** (**UAA**, **UAG** nebo **UGA**).

Těmto kodonům není přiřazena žádná aminokyselina.

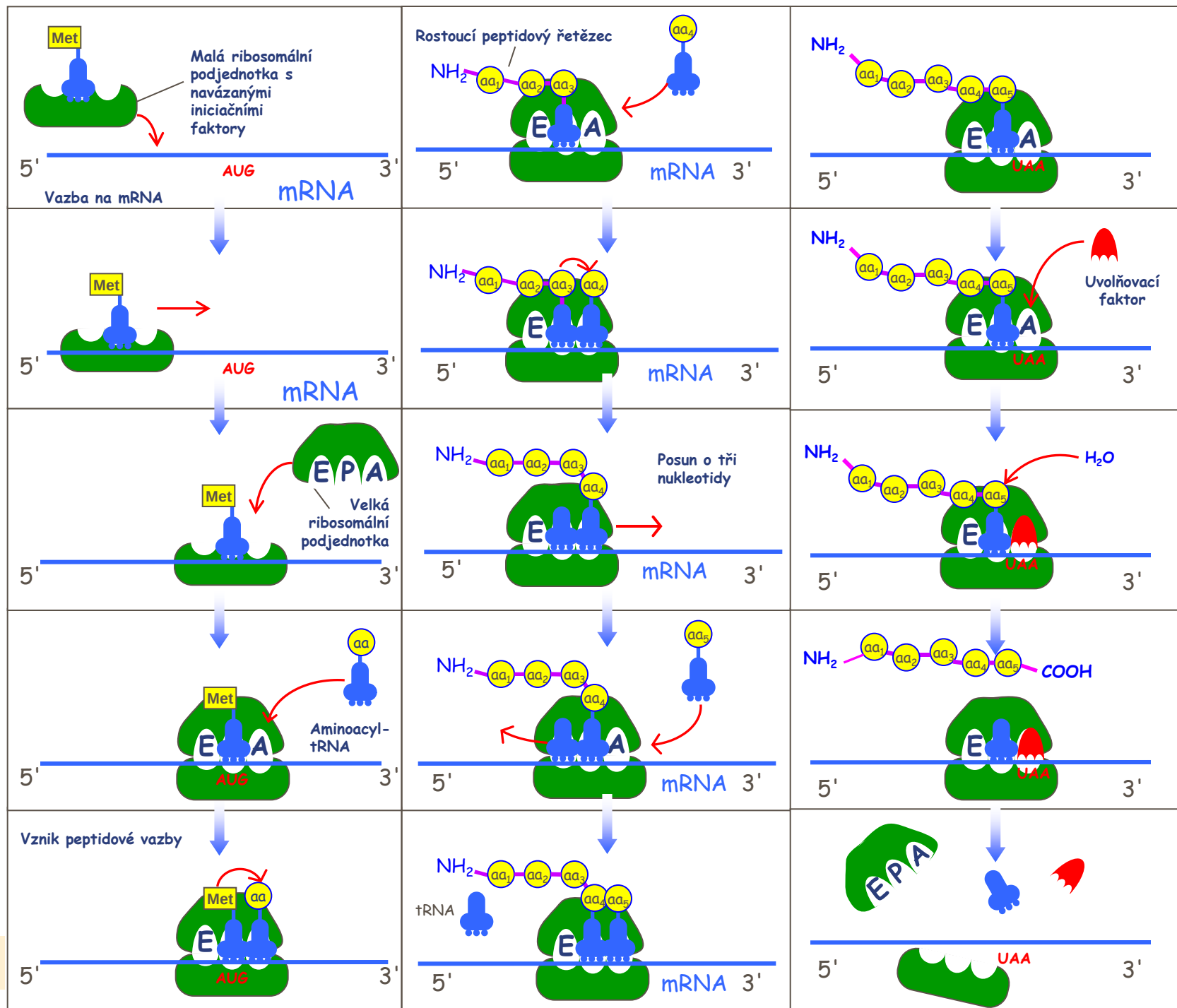
Místo tRNA se na stop kodon v A-místě vážou tzv. **terminační faktory**, které mění aktivitu peptidyltransferasy tak, že místo aminokyseliny použije molekulu vody pro uvolnění karboxylového konce hotového polypeptidového řetězce z tRNA v P-místě.

Terminace translace

Po skončení proteosyntézy je mRNA odpojena od ribosomu a dojde k **disociaci obou podjednotek ribosomu**, které se mohou navázat na jinou molekulu mRNA a začít novou transkripci.

Obr. 9.
Iniciace,
elongace,
a terminace
translace